List 47.

Tečaj XVI.

NOVICE

gospodarske, obertniške in narodne.

V Ljubljani v sredo 24. novembra 1858.

Repna bolezen.

Že pretekle leta smo slišali tù in tam ljudí tožiti, da jim repa gnjije. Letos se je ta nadloga huje prikazala in sicer tako, da že od deleč v hramu smerdí, kjer je več bolne repe. V Šiški smo te dní vidili več take gnjilíne, in v pisarnici kmetijske družbe imamo dve debele repi, ki od zunaj in znotraj prav zlo kažete, da ste bolne.

In kakošna je ta bolezen? Ravno takošna kakor tista krompirjeva, ki nam že od leta 1844 zlo nagaja, vendar pa hvala Bogu! zadnje leta močno odjenjuje.

Ali se je repna bolezen še le v hramih pokazala ali pa že na njivi — na repnem perji (cimi) — začela, ne vémo, ker dozdaj je malokdo na-njo porajtal. Gotovo pa je, da je krompirjevi bolezni popolnoma podobna in da kakor una se tudi ta razodeva v dvojni podobi: ena je prava gnjiloba, druga pa suha trohljivost, ktera se od navadnega gnjijenja loči po tistem rujavem obrobku pod kožo okoli in okoli in se od kraja zmiraj bolj razširja proti sredi. Tiste rujave trohljive maroge pod kožo ali tudi po sredi repe so prave znamenja te bolezni, ki se loči od navadne gnjilobe.

Koliko smo nekdaj vgibovali: od kod da izvira krompirjeva bolezen, in kaj vse smo dolžili! Očitno je zdaj, ker se repa le iz semena prideluje, pa tudi boleha, da smo dosti po krivem sodili, in čedalje bolj uterjena resnica je, da bolezen ne tičí v sadu, ampak da izvira od unanjih vzrokov, kteri pa nam niso znani. Kakor se širijo včasih kuge med ljudmí in živino, tako imajo tudi rastlíne svoje kuge, ktere mahoma pridejo, delj ali manj časa terpijo, potem pa spet zginejo. Škoda le, da se učeni botanikarji še tako malo pečajo z rastlinskimi boleznimi (Pflanzenpathologie)!

Nam kmetovavcom pa, ki imamo kaj bolne repe, more zdaj le skerb biti, da si, kolikor moremo, odvernemo škodo, ki nam jo žuga ta bolezen. Treba je tedaj, da repe preveč na debelo ne nasipamo v shrambah; — da jo večkrat preložimo ali rahlo premečemo in pri tem pregledamo: ali je zdrava ali ne; — kar se nam je ne zdí čisto zdrave, naj jo berž odločimo; — kar je nagnjitega, naj odrežemo in na gnoj veržemo, še zdrave kosce pa za živino porabimo, da tako v prid obernemo, kar bi zanemarjeno gotovo v zgubo šlo.

Vstregel nam bode, kdor nam piše, če je tudi v njegovem kraji ta bolezen, da zvemo: ali je repna bolezen še le na malo krajev stisnjena ali pa že bolj razširjena.

Gospodarske skušnje.

(Krota dobrotljiva stvar v nogradih). Francozki časnik „La Science pour tours“ piše, da v nogradih živí več keberčkov, zlasti iz verste tistih, kterim se otiorhinhus pravi, kteri ponoči tertam očesa odšipujejo in se potem v zemljo za pavec globoko zarijejo. Po dosedanjih skušnjah ni zoper ta merčes nobene druge pomoči razun krot, ki so pridne varuške nogradov; krota z jezikom loví te škodljivce, kteri zvečer in ponoči po zemlji lazijo. Ronget je ubil kroto, ki je eno uro omenjene merčese lovíla in je najdel v njenem želodcu 30 takih keberčkov. Koliko jih pač utegne ta koristna žival leto in dan pokončati vinogradom v dobro!

Kako se olje napravlja iz ričkа.

Iz tominske okolice smo unidan prejeli od posestnika gosp. Andreja Kovačič-a sledeče pisemce: „Novice“ so nam kmetovavcom v 43. listu t. l. živo priporočale sejati riček ali drenulje. Lansko leto so mi gospod Jožef Duller poslali nekoliko tega oljnatega semena za poskušnjo. Vsejal sem ga, in dobro se mi je obneslo. Ker pa pri nas še ni znano, kako se iz ričkа olje dela, lepo prosim, naj bi „Novice“ še povedati in popisati hotle, kako se iz ričkа olje napravlja? ali se mora poprej zernje stleči? in kako?“

Obernili smo se s tem vprašanjem naravnost do tistega moža (gosp. Jožef Duller-ja), kteremu gré čast, da je pervi v naši domovini setev ričkа razširil in kteri ume iz ričkа tudi tako lepo olje napravljati, da je prejel v veliki lanski dunajski razstavi častno pohvalo za-nj. Prijazno nam je berž poslal sledeči odgovor na ono vprašanje:

„Na vprašanje: kako se iz ričkа olje napravlja? ali je treba poprej zernje stleči? in kako? — odgovorimo le-to:“

„Iz ričkа se olje ravno tako dela, kakor iz druzih oljnatih semen, postavimo, iz lanenega ali ogeršičnega semena, iz bučnih pešk, iz bivca itd. Oljarji, kteri znajo laneno seme za olje rabiti, naj rabijo riček ravno tako. — V Bavti vasi blizo Novega mesta je že zdavnej oljarnica, kamor novomeška okolica že od nekdaj svoje oljnate pridelke: laneno seme, konoplje itd. predelovat nosi. Zdaj donaša ona tjè tudi riček, kterega se je jako poprijela, in lastnik bavtovske oljarnice tistega kakor druge take semena izdeluje. — V Preski nad Ljubljano proti Loki so nekdaj veliko lanenega olja napravili, gotovo bojo tudi ričkovo olje tam znali napravljati, ako se riček tjè donaša.“

J. Duller.

Dober nauk tistim, ki vsako novo reč radi zametujejo.

Ko je v zadnji polovici 16. stoletja krompir iz Amerike prišel na Angležko, si je kupil nek bogat grajšak v Škocii semena in ga vsadil na svoj vert. Ko je krompir pognal zeliše, je mislil, da to je toliko hvaljeni krompir za jesti. Grajšak povabi tedaj vse svoje znance iz cele okolice, da bi pokusili novo jéd. Veliko pojedino je napravil in na sredo mize je postavil kuhani krompirjevec. Al kako so zamerdali povabljeni gosti, ko so pokusili ono zeliše! Le en glas je bil, da to ni jéd za ljudí, in naj se gré solit, kdor hvali slabo travo. Grajšak vès togoten pošlje po vertnarja in mu ukaže, pri tej priči izruvati vès novi sad. Ko vertnar ruje zeliše, najde v zemlji krompir. Modrejši kot gospodar njegov ne zaverže podzemljíc, ampak jih kuhati dá. Zdaj še le so spoznali dobroto krompirja, so ga spet sadili in ne več opustili.

Tako gré pri nas, pa tudi drugod, z marsiktero novo rečjo, naj je sad ali mašina ali kaj druzega. V nerodnih rokah se skazí marsikaj, in berž se zaverže potem cela dobra stvar!

Kako dolgo je terpelo, preden so se pri nas ljudjé krompirja poprijeli; z briči so jih gosposke mogle siliti, da so ga sadili. Na Rusovskem so pa še zdaj kraji, kjer kmetje od krompirja nič nočejo slišati, ker pravijo, da krompir človeka naredí neumnega!

Pogled po kmetijstvu in obertnijstvu
v našem cesarstvu.

Iz popisovanj (statističnih tabel), ki jih je vlada ravno dala na svetlo, pozvédamo, da lansko leto je štelo naše cesarstvo po vseh svojih deželah 6 milijonov in 981,960 kmetovavcov, 1 milijon in 17,468 kupcov (tergovcov), obertnikov in rokodelcov, 38,649 pohišnih kramarjev (havzirarjev), 2 milijona in 37,258 poslov (931,863 možkih, 1 milijon in 105,259 pa ženskih), 2 milijona in 798,456 delavcov (taberharjev) in sicer 1 milijon in 557,469 možkih, 1 milijon in 240,987 pa ženskih.

Mikavno je dalje zvediti: koliko dohodkov donašajo kmetíje in hiše, koliko si prislužijo fabrike, obertnije in rokodelstva, koliko vsi posli in delavci skupaj na leto. Iz ravno omenjenih popisovanj zvémo, da vse kmetijstvo v našem cesarstvu donaša na leto posestnikom 249 milij. in 25,817 gold., — hiše donašajo hišnim gospodarjem 99 milijonov in 744,999 gold., fabrike, obertnije in rokodelstva pa 253 milijonov in 874,188 gold., možki pôsli (po 121 gold. na leto rajtani) si prislužijo skupaj 113 milijonov in 10,647 gold., ženski (po 102 gold. na leto) pa 113 milijonov in 339,530 gold., možki delavci (po 136 gold. na leto rajtani) 212 milj. in 541,818 gold., ženske delavke (po 95 gld. na leto) 117 milijonov in 716,753. Vsi dohodki raznih stanov — brez duhovnov, vojakov in cesarskih uradnikov — se tedaj na leto štejejo na 1335 milijonov in 38,335 gold. Vse nepremakljivo premoženje v našem cesarstvu pa je v vsem skupaj vredno 10,014 milijonov in 314,834 gold.

Še enkrat o denaru ADNAMAT.
Spisal Davorin Terstenjak.

Zvedel sem, da so prijatelji in neprijatelji slovenskega starinstva moj članek: „O staroslovenskem denaru Adna mat“ [1]) pazljivo prebirali, in, čeravno niso vsi zadovoljni bili z mojimi razlagami, jih je vendar ta okolščina zaunemala: da imamo točne dokaze o denaru, kteri se je velel mat, mate, matir, medel, metel, kar ni drugo, kakor pokvarjena oblika izvirne matel, metel.

Kako staro je ime mate za neki denar pri Španjolih, mi ni znano. Toliko vem, da je mat že leta 1497 v Španii znan denar bil. Ob času pragmatične sankcije je sreberni drobiž bil razdeljen v: Reale, Piastre, Mate in Pesos d'otto. [2]) Braunšweigski matir pa že najdem leta 1490, toraj 7 let prej, kakor na Španjolskem. [3])

Že v svojem pervem članku sem rekel, da imena mat, mate, matir utegnejo izperva biti slovanske in so po občenji Slovanov z Nemci in Španjoli morebiti prišle do teh narodov, kakor gotiške cant, cjatka, penez od Gotov do Slovanov.

Ker je to poznamovanje že za Rimljanov pri norenskih Slovencih bilo v navadi, in ker Tacit [4]) sam terdi, da stari Germani niso poznali denarov, ampak da še le Rimljani so jih naučili prijemati denare, je tedaj poznamovanje mat, mate, matir za sorto denarov slovensko, in med svojimi razlagami bi se jaz najbolj poganjal za ono iz korenike mat = concidere, caedere, abscindere, secare.

[1]) Glej „Novice“ list 44. in 45. tega leta. [2]) Busse „Kenntnisse und Betrachtungen des neueren Münzwesens“ II. del str. 76. [3]) Krünitz „Encyclopedie“ 97 del str. 366. [4]) Tacit. Germ. cap. 15.

Ta korenika je obče blago indo-evropejskih jezikov *) in sicer 1. sansk. (vedsk. narečje): meth, mith, caedere, schlagen. [1]) 2. gotiški: maitan, caedere. [2]) 3. keltski: matar, metar, concidere, secare, iz ktere v novih keltskih narečjih, kakor ste galščina in iršćina: meithle, messores žnjeci = scindentes, meadag, culter, nož = scindens, secans, [3]) 4. škandinavski: maitar, concidere, secare, latinski: meto (messui), abhauen, abschneiden, 5. staro-visoko-nemški: meizzan = maitsan, scindere, zato: Stein-mez = Stein-mets, Mez-ger = Metsger, mezzeln = metseln itd. 6. slovanski in sicer češki: mejtiti, interluccare, meiť, miť, silva caedua, rusk. mjetiti v pervotnem pomenu: durch Einschnitte bezeichnen, mjetka, signatura, Zeichen, po pravem: Einschnitt, [4]) slov.: metiti = posekati, matoh, metun = sekač, der Holzhauer, matika, Haue, secans, scindens instrumentum.

V prestarem slovenskem jeziku starih Norencov so toraj govorili matiti, in Bopp ima prav, ako terdi, da cerkvenoslov. jať, jeť (Ѣ, je) se je izvirno glasil kot *a*, kar še prikladi poterjujejo, postavimo, cerkvenoslov. КЬГАЪ (kůgdje, k'gdje) se v slovenščini glasi: kada, k'da, g'da, in tudi v besedi matika se je še ohranil izvirni glasnik.

Glasnik Ѣ, je, je postal iz a + i = sansk. *ê*, zato še cerkvenoslov. besede: bjeli, ljepi, rjeka bodeš čul izgovarjati v več krajih Štirskega in Kranjskega kot: baili, laipi, raika, beili, leipi, reika. V cerkvenoslovenščini, serbščini in rusčini je *j* skočil pred *e*, in je uslabil izvirni *a*, in iz tega dela so mogli najti za ta glasnik posebno pismenko. **)

Izvirni *a* čuješ še v besedi rakita, die Fluss-, Bachweide namesto: rekita = cerkvenoslov. rjekita, dalje pa najdeš v jeziku polabskih Slovanov in sicer v glinjskem narečji: mlaka = cerkvenoslov. mljeko, Milch, dara = djera, člavak = človjek [1]) itd. Primeri še poljsk. kviat in jugoslovansk. cvate = cvjete.

Mat toraj izrazuje to kar met, mjet, mjetka v pervotnem pomenu: das Abgehauene, Geschlagene, Geprägte; in to poznamovanje je prav naravno za denar. Prej kakor so denar kovali in mu dali ali četverovogljato ali pa okroglo podobo, so s kleščami koščeк od sreberne ali zlate štanžice odmatnili = odsekali in tako je odmaten, odmeten, odmjeten komad dobi ime: mat, mjet.

Tako je nastalo rusko poznamovanje rubelj. Učeni Krünitz [2]) piše o tem imenu: „Als bei den Russen Silber der Massstab des Werthes der Waaren geworden war, goss man es in die Form kleiner Stäbe, in welche Kerben (russ. rublji) gehauen wurden, damit man leicht etwas abbrechen konnte, hievon haben die Rubel den Namen erhalten.“ Toraj se mat in rubel v pomenih čisto ujemate

*) Celó v hebrejščini in arabščini pomenjuje po Gesenii metil etwas Geschmiedetes, arabski: matal, schmieden, iz ktere korenike bi jaz geršk μεταλλον, Bergwerk, Metall, izpeljeval in besedo imel za izposojeno od Foiničanov, od kterih so Gerki več besed v svoj jezik prejeli. Izpeljava iz μεταλλᾶν, nachforschen, je preveč nenaravna. Pis.

[1]) Kuhn „Zeitschrift“ V, 53. [2]) Diefenbach „Vergleich. Wörterbuch der goth. Sprache“ str. 22, 23. [3]) Meier v Leibnitzovih „Collectanea etymolog.“ ed. Eccard str. 298. [4]) Hanuš v „Archiv für österr. Geschichtsquell.“ 18. B. str. 45.

**) Ostroumni Bopp („Vergl. Gramm.“ I. B. I. Hälfte str. 141) piše o glasniku ѣ, je: „Sowie das lateinische *é* nicht bloss von diphthongischer Herkunft, sondern auch gelegentlich wie das griechische η die Entartung eines ursprünglichen *a* ist, so auch das slawische ѣ, je und das lithauische *ė*.

[1]) Glej Šafařik „Slawische Alterthümer“ II. stran 622. [2]) Krünitz l. c. stran 496.

in adna mat pomenjuje to, kar adna rubelj, primeri dalje doli ime slov. denara: seka.*)

Al poznamovanje za denar mat je utegnilo tudi še iz drugega uzroka obvikniti.

Pri vsakem popolnem denaru, bodi si gerški, rimski ali drugega kterega naroda, imate se dve strani pogledati. Prednja z glavno podobšino se veli avers (pars adversa, prima frons, antica, la tête), zadnja z manje važnimi podobšinami se veli revers (pars reversa, ali postica).

Večidel nahajamo na obéh straneh ne samo podobšine, temoč tudi napise. Glavna figura aversa predstavlja glavo ali popersje kakošnega paganskega božanstva, kralja, cesarja, junaka, večkrat se tudi vidijo simbolične predstave. Napisi na reversih imajo večidel ali celo izpisano vrednost denara, postavimo, rimskih denarov: As, Denarius, Sestertius, ali pa z znamenji izraženo, na primer: X. V. = Denos deris, Denarius, Quinos deris, quinarius, ali pa s čerkami postavim S = Sextans, L = Libra itd. Legende (beríla, Umschriften) so večidel okoli glave postavljene. [1])

Naš denar ima na aversu: „caput diadematum“ in na reversu „equitem cursu citato“ in pod njim napis: ADNAMAT.

Diadem je dosti stariši, kakor krona. Rimski cesarji so krono, kakor Jornandes piše, še le za Aureliana začeli nositi. Podobšina na našem denaru brez dvombe predstavlja norensko-slovenskega kralja, saj iz Caesara zvemo, da so Norenci kralje imeli. Celo njegovo ime Vocio je nam Caesar zapisal. [2]) Da stari Slovani niso samo imeli vojvode in kneze, temoč tudi kralje, se prepričamo iz Einharda, [3]) iz Adama bremskega, in iz fuldanskih anal. Podobšina „eques citato cursu“ v roki deržeč kopje je gotovo solnčnega boga Svetovita, kteri je vse te atribute imel, in ni samo kot solnčni, temoč tudi kot Bog boja, kot slovanski Ares časten bil.

Denari pa izperva niso imeli okrogle podobe, temoč so bili vogljati (bigati, quadrigati). Takšni vogljat denar je oni, kterega je najdel pohorski kmet iz tinjske fare Jesenik, in samo na eni strani ima sàna (draka), na drugi pa je celó gladek, kar priča za njegovo veliko starost. Drak je bil solnčnega boga Kraka sovražna žival, symbol mokrote, teme, muž, ktere solnce posuši in prežene. Zato to žival nahajamo pogostem ko gerb pri slovenskih mestnjanih in teržanih. Tako ga ima bela Ljublana, ktera je, kakor Krakovo pričuje, Kraka posebno častila.

Kar rinčica (annulus) pod konjikom pomenjuje, ne vem, al ne sme se prezirati, da Rusi eno sorto denarov imenujejo Grivna.**) Grivna pa naravnost pomenjuje: „Ring“ bodi si narokvica (Armband) ali na kakošnem orodji.

(Dalje sledí.)

*) Važne so v tej zadevi besede učenega prof. dr. Haneberga: „Da in ältester Zeit das ungeprägte Geld nach bestimmten Gewichten abgewogen wurde (primeri I. Moses 23, 16. Jerem. 32, 9.), so hatte Gewicht und Geld einerlei Namen, und es kommen die nämlichen Geldsorten vor, die als Gewichtssorten üblich waren. Dasselbe ist noch bei einigen Völkern des Orients der Fall, indem sie Silber oder Gold in Stücken oder Stangen führen, auch die Chinesen machen noch ihre Zahlungen in Silberbarren“ (Haneberg „Biblische Alterth.“ I, 70).

[1]) Glej obširneje J. Ch. Rasche „die Kenntniss antiker Münzen“ I. del str. 102 itd. [2]) Razlago imena Vocio najdeš v mojem spisu: „Ueber den Gott Jarmogius v „Mittheilungen des historischen Vereins für Krain.“ [3]) Einhard ad ann. 789. 804. 819. 823. Adam Brem 114. Annal. fuld. 826.

**) Menda je izvirno okrogli kovani denar se velel grivna v razloček z rubelji.

Zgodovinske drobtinice.

Nekoliko imen z rimskih kamnov,

najdenih na zemlji starega Norika in Panonije,

ktere še dandanašnji živijo med slovenskim ljudstvom.

Spisal Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Osebne imena so tudi nastale po terdenji Pott-ovem (stran 604) po delih trupla, kakor, postavimo nemške imena: Daum, Schenkel, Rumpf, Faust, Ripper, Maul, Schlund, latinske: Capito, Nasico, Fronto, Silo itd.

Po delih trupla najdemo na Koroškem rimsko-slovenskem kamnu ime: REBVRVS = Rebur po obliki kakor: dihur, žmagur. Suffiks ur je = or = ol; Rebole, Reboše še najdemo na Kranjskem in Koroškem, tudi v celjskem okraji Rebavše; Rebiče na Kranjskem in Horvaškem. Rebur = nemškemu imenu Ripper, ime duhovnika sekovske škofije.

Po delu trupla je tudi ime napisano na koroško-rimskem kamnu: GOVTON = Golton, Glton od golt, glt, po izgovoru ljudstva slovenskega: gout, Schlund. Rodbine Goutoň in Goutnik živijo še v mozirski fari v gornji savinski dolini.

Drugo ime po truplovem delu je: LAP, stoji na rimsko-slov. kamnu hranjenem v Strassu na Štirskem. Lap = Maul, od korenike lap, loqui, lapati, sanskr. lapana, os, ruski: lapa, das Maul. Lape, Lapanje najdeš še današnji dan na Kranjskem.

Pott navaja še za izvir rodbinskih in osebnih imen na 604. strani svojih bukev lastnosti duše in moralne lastnosti sploh, kakor: Grimm, Zorn, Stolz.

Na koroških rimsko-slovenskih kamnih najdemo čisto slovenske imena: LVTVMAR = severno-slov. Lutomir, LVTA, IADINVS, HVDIVS, CROVTA itd.

Pri severnih Slovanih, in sicer polabskih je imel ime Lutomar neki knez, z imenom Crouta; dialektični za kruta se ujema staročesko ime: Chroudoš.

Lutomar je bilo priime gromskega boga Perkuna; v frajhamski fari na Štirskem stoji kraj: Lutomer.

Thema imena Jadin je jad, Zorn, Gift, jaditi se, sich zürnen, priime nemško: sich giften = zürnen.

Thema imena ženskega: Krouta je krut, saevus.

Da tudi po orožji in orodji so nastale imena, dokazuje Pott (str. 656), kakor: Schwertling, Saebel, Degen, Spiess, Hacker, Scipio itd. Na koroških rimskih kamnih najdemo: TAPVRIVS, BATEIA, CEPINIVS; od tapur = tapor, bat = scipio, in cepin. Topori živijo v novoteržki fari na Kranjskem, Toporišiči kraj Save na Štirskem, Batiči, Bati, Bateki med Muro in Dravo, Cepini v savinski dolini. Na sveti Planini pa so Batani.

Dalje terdi Pott na 659. strani, da osebne imena so tudi nastale po živalih, posebno v vseh starih verah solnčnemu božanstvu posvečenem govedu, in navaja za priklad imena: Rindel, Torelli, Stiermann, Stier, Wisunt, Bock, Ross, Hahn, Löwe, Taurilius, Bovinus, Leonatus, Leo, Asinius itd.

Na kranjskih rimsko-slovenskih kamnih najdemo: TORAVIVS = Torav, VOLTARO, lepo čisto, polno pervotno obliko *) = novoslov. Voltor, Voltur, Auerochs, dalje: VOIAPVS = Voljap; glasnik *l* se je vokaliziral zavoljo sledečega *j*. Kakor Voltaro = Voltor izrazuje:

*) Glej Bopp „Vergl. Gramm.“ I. B. II. Hälfte, 2. Auflage, stran 520. Deblo *o* se še je ohranilo v lastnih imenih: Černko, Rado, Kotalo, Mato itd. Tako tudi: Kobalo, Taro itd. Oblika Torav = Torov, primeri lastne imena: Volaušek, Jelaušek = Volovšek, Jelovšek. Pis.

*

Auerochs, tako Vojap = Voljap — Zuchtstier, sansk. apen, horvaško-slov. japa.

Na Pohorji se veli mlad voliček (das Ochsenkalb) terks, terkselj, metath. treks, trekselj, in ta beseda nam razloži ime: VOLTREX, ktero tudi na kranjskem kamnu stojí.

Al ne nahajamo samo Voltora*), Voljapa, Voltreksa, temoč tudi poznamovanje za darivnega vola v imenu: VOLTREIBVS = Voltreb, der Opferochs, od trjebiti, purgare, trjeba, res idolo immolata. Tukaj najdemo, da je pisač EI rabil za je = sansk. *ê*, kakor v staropruščini: deiwas, Bog, sansk. dêvas. Staroslovenski glasnik: Ѣ, je, še slovensko ljudstvo pogosto izgovarja kakor ei, primeri okoli Marburga: leipo, beilo[1]) i. t. d. = staroslov. ljepo, bjelo. Razun teh imen po govedu še se najde na kranjskih kamnih ime BVIVS = Buj, v besedi Bujvol = Bivol, der Büffel iz themata bu. Da thema bu pomenjuje to, kar ur, magnus, fortis, sem že pokazal v svojem članku: Ueber zwei Wörter aus der Sprache der alten Panonier v „Mittheilungen des hist. Vereins für Krain, April 1857, str. 57“ in sem thema bu postavil k gerškemu *βον* v sostavcih: *βουπαις βουγαιος* itd. Tudi v staročeščini najdemo bu-jarost, die Urkraft, v polščini se govedo vol veli: bujak. Imena Voltar in Japon najdeš v staroteržki fari na Štirskem blizo Slovenjega gradca.

Jasniših dokazov vendar ni treba, prepričati se, da so prebivavci Kranjskega za Rimljanom bili Slovenci.

*) Sorodne debla besede vol so: staronordiški: boli, bauli, angležki: bullock, irski: bollog, bolan, novonemški: bulle, anglosaks.: bulluca. Pis.

[1]) Primeri Miklošič „Vergleich. Grammatik“ I, 240. Zato se tudi najde oblika VEITRON = Vetron cerkvenoslov. Vjetron na koroškem kamnu v napisu: VEIRTONI BVTTONIS filio et TETTAE ADNAMATI filiae itd., v kterem napisu so: Vetru, Buto, Teta in Adnamat čisto slovenske imena. Pis.

O zadevi Vodnikovega spomenika.

Ako je res ta zadeva še „offene Frage“, da vsakdo slobodno svoje misli o nji brez vseh ovinkov in zaderžkov na dan dá, dovolite tedaj še meni par besedic o nji spregovoriti. Bom kratek, kolikor se mi bo dalo, da še za druge veljavneje mnenja prostora ostane.

V obče se potegnem za gospod Majarjev predlog, da bi namreč koristneje bilo za nas Slovence v današnjih okoljšinah, ako bi od Vodnikovega gradiva mu živ, duševen, ne pa materialen spomenik postavili. — Res, da „veje čaroben duh okolj tacega spomenika“, da ga obdaja neki nadušiven genij, kteri spodbuja in obuja posnemovavne čuti v ogledovavcu, kteri jači v mladih persih domoljubje in plemenito častohlepje! Res, da bi bil takošen spomenik neprecenljiv kinč beli Ljubljani, da bi dal verh vsega tega še zaslužka kakošnemu domačemu umetniku! — Al poglejmo vse to od druge, od praktične straní. Saj je naše stoletje v vsem le praktično! — Postavimo, da je naše tajno zahtevanje, se pokazati s stavbo materialnega spomenika ptujemu svetu: da namreč tudi mi imamo mož za narod toliko dosluženih, da jim gré spomenike staviti, da tudi mi nismo „gens barbara“, da spoznamo njih zasluge in da jih v spomenikih číslamo in povekšujemo. Motrite pa od straní tako zvanih „voyageurjev in touristov“, to je, ljudi, kteri gredo samo zato po svetu, da se ogledujejo po njem; motrite jih pred kakošnim spomenikom stoječe, kaj delajo? S „cvikerjem“ v očesu ga ponosljujejo od vseh straní zijale prodajaje! Zakaj da tukaj stoji, kaj da pomeni, za to se malokdaj brinijo! K večjemu da ga kdo v svoj „Reiseskizzierbuch“ narisa, da potem morda pokarikaturen v „Leipziger Illustrirte“ po svetu potuje od grada do grada. Poglavitni (ne rečem vseskozni) namen takošnih potnikov je umetnost. Zato le malokadaj, in le memogredé poprašujejo po zaslugah moža, kteremu spomenik veljá, še manj pa po onem, ki ga je dal staviti, vselej pa se zanimivljajo po umetniku, ki si ga je domislil in zgotovil. Slovenci! za te baže ljudi morda ne bomo nalašč Vodnika v spomenik stavili! To ni bil naš namen, ko smo darovali! Kaj ne da ne?

Kdor zares po naših slavnih možeh in po njih delih poprašuje, ne bo po tergih in po ulicah za-nje popraševal; šel bo pod okenca naših knjigoteržcov, šel bo k našim antikvarom, šel bo v naše arkive, šel bo v naše muzeje! Za to bažo mož bi bilo pa odveč, Vodnika v železo ali kamen djati!

Kar pa nas zadeva, nas domače, mi imamo že spomenik in sicer spomenik, ki si ga je Vodnik sam postavil v svojih neumerljivih delih. In nazadnje vendar le resda praktičen človek v takem spomeniku le „možiceljna“ vidi. — In kaj so dan današnji vse slavo-staje starih Gerkov in Rimljanov? kaj drugega, kakor revne razvaline, ki v človeku le otožnost zbujajo! In kaj veljajo v primeri z njihno duševno zapuščino?

V tem se slagajo moje misli z gospod Majarjevim predlogom.

Da bi se pa nabrani dnarji ali njih letne obresti obračali v darílo dijakom, kteri izverstno napredujejo v slovanščini v obče, v tem sem drugih misel, ravno zavolj tistih vzrokov, ktere je gospod Josip Novak v 45. listu „Novic“ nam naštel.

Da se ni več nabralo za spomenik kakor v okrogli številki blizo 1200 fl., tega ni morda kriva mlačnost slovenskih serc za domačo reč. Krivo bi se sodilo, da bi se tako mislilo! Glejmo na broj dariteljev in ne na množino dara! Časi so težki, življenje je drago! Vse slovenske okrajine so prostovoljno donašale svoje prineske na oltar domovine, zvan korotanskih Slovencov, kterih je le celó celó mala šakica dobro znanih, vselej zvestih rodoljubov priromala.

Ne vém, ali se bo kdo dariteljev obotavljal privoliti, da bi se nabrani dnarji koristneje rabili v napredek našega slovstva, in v podpiranje naših pisateljev obračali, kakor pa v stavbo materialnega spomenika potrosili. Marsikdo ima morebiti kaj dozorelega „v omari“, ako nas znamenja ne varajo, — ali na dan ne more ž njim, kjer mu cvenka manjka! Temu je treba denarjev, nam pa knjig.

Uzajemnost naj tedaj veljá! Se vé da bi se mogli tiskarni stroški po razprodanji delca glavnici z obresti vred poverniti, in verh tega v večje obogatenje glavnice še kakošen odstotek suhega dobička doračuniti!

Po takem načinu bi se dale saj najpotrebniše knjige na dan spraviti. Pozneje, ako že ne gré drugač, postavimo spomenik. Denar se bo medčasno po svojih obrestih pomnožil. Zdaj pa naj služi našim pisateljem v obče zajemalo; naj nam bo mala matica slovenska!

V Zagrebu. K. Žavčanin.

Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

LXIII.

Vštric stare Kahire stojí na levi ali zahodni strani Nila drugo mestice z imenom Gize ali Džize. Res, da mestice to nima samo na sebi nič posebnega; vendar me je jako mikalo tjè iti, ker mi je znano bilo, da je tù neka zanimiva starodavna egiptovska naprava. Zato napravim tovarše, da se čez široko reko prepeljemo in v Džize podamo. — Omenjena naprava, v kteri se piščeta brez kokelj valé, je v nekem nizkem poslopji na severni strani mestica, in ni druzega ko nekakošna dolga, nekoliko v tla vdelana peč iz opeke na dvoje nastropje — in v vsakem nastropji je več predalov, ki so med seboj v

nekakošni zvezi. Da se v peči potrebna in pristojna gorkota napravi, je v nekem kotu poslopja še druga majhna peč, v kteri kakih deset dní zaporedoma — vsak dan po tri do štiri ure — z živinskim, posebno velbljudnim gnojem kurijo, da valivno peč greje. V ti zanimivi napravi pa nimajo gorkomera, ampak se ravnajo le po skušnji in lastnem čutji. Ko je gorkote preveč, odprejo neke predore, da unanji zrak valivnico nekoliko ohladí. Jajca devajo najprej v pervi predal, pa tako, da se ne dotikujejo eno druzega; potem pa jih prekladajo iz predala v predal, dokler piščeta v zadnjem predalu zgornjega nastropja iz lupin ne prederejo. Obračajo jih vsako noč in vsak dan po dvakrat, osmi dan pa jih pregledujejo skerbno pri luči, da odberejo klopotce od plodnih jajc. — Štirnajsti dan so jajca že v pervem predalu zgornjega nastropja, in dvajseti dan začnejo piščeta v poslednjem predalu lupine predirati in se kaj urno valé. Tisti majhni hip, ko sem v predal gledal, se jih je izvalilo kakih deset do dvajset. — V ti zanimivi napravi se izvalí vsak mesec čez 6000 piščet. Gledé časa ni res veliko dobička, pa čudovito, skorej neverjetno število piščet obilo poplačuje čas in stroške.

Od mesta Džize do pervih piramid, ki jih dan današnji sploh „džizke piramide“ imenujejo, je le še poldrugo uro, in vendar nisem šel do njih, nekaj zato, ker sem se bal, da bi me vročina spet ne prevzela, nekaj zato, ker sem perve tri z kahirskega grada dobro vidil. — Z omenjenega grada se vidi pa tudi kùp menfiških piramid, zakaj piramide stojé vse le v kupih, in samotne ni nikjer. Takih kupov je v srednjem, pa le v srednjem Egiptu, od severja proti jugu saj pet, ki obsegajo do 40 večjih in manjših piramid. — Najzanimiviše in visokejše so džiske piramide. Perve štiri stojé po versti od severo-izhoda proti jugo-zahodu. Pervo največo je dal sozidati, kakor Herodot (II. 124 &.) pripoveduje, kralj Keops, da bi se spomin njegov na veke ohranil. — Pa kako drag je ta spomin! Kako krut trinog je mogel Keops biti! Sto tisuč ljudí je terpinčil mnogo let, da so nečimernemu ošabnežu z nedopovedljivim trudom in terpljenjem prazen spominek napravili. Res, da spominek je sam na sebi veličansk in za veke, skorej bi djal, za večnost napravljen, in ni mu ga para na svetu; al truda in terpljenja toliko ljudí pri nepotrebnem težkem delu ne splača nobeno veličanstvo pod solncom.

Keopsova piramida, najvisokejša zidanca ali stavba na zemlji, stojí, kakor vse druge piramide, na levi strani reke, na nekem skalnatem griču kakih sto čevljev verh Nila. Sto tisoč ljudi, ki so se pa — po 10,000 vsake tri mesce — verstili, se je ukvarjalo s tem nedopovedljivo težkim delom, s to grozovito kamnato germado, okoli štirdeset let. Celih deset let so lomili in rezali v skalovitih hribih med Nilom in rudečim morjem le kamnje za-njo, in pa delali dolgo dolgo, deset sežnjev široko cesto ali tlak iz nekakošnega terdega, dobro uglajenega kamna, da je bilo moč veliko, po tri in štiri sežnje in še več dolgo, in po tri in štiri čevlje debelo kamnje na omenjeni grič spraviti. — Drugih deset let so grič ravnali in tla za stavbo pripravljali, in pa notranje hrame, sobe in prehode izdelovali. In še le po tem, ko je bilo že vse to doveršeno, so jeli unanje strani te grozovite germade staviti, in so imeli s tem nek 20 let opraviti. Stojí pa čudovita stavba na čveterovogljati podlagi, in vsaka stran podlage meri po Herodotu 800 gerških čevljev. Ravno toliko meri po Herodotu tudi visokost piramide. — Pozneji pisatelji, zlasti novejših časov, pa ne dajajo piramidi ne tolike širokosti ne tolike visokosti. To pa izhaja menda le iz tega, da je pesek, ki ga veter iz bližnje puščave nanaša, nekoliko podlage že zasul in s tem dolgost podlaginih straní in visokost piramide skrajšal. Po srednji meri pa znaša dolgost vsake straní sila obširne podlage 693 čevljev, visokost piramide pa navpik 481 čevljev. Verst dolgega in debelega kamnja, kakoršnega ne najdeš menda v nobeni drugi stavbi na svetu, je od tal do verha nekoliko čez 200. Skladi ali verste strašno velikega kamnja so od temelja do verha kaj umetno zložene kakor stopalnice.

Po pravici se praša: čemu in v kteri namen so bile te grozovite kamnate germade s tolikim trudom in s tolikimi stroški napravljene? Od nekdaj so učeni to prašanje pretresovali in prevdarjali, pa menda še nobeden nam ni pravega povedal. — Čudno pa se mi zdí, da so si učeni tudi s prašanjem glave belíli, kako je bilo mogoče, toliko kamnje v toliko visočino spraviti, in da niso raji Herodotu verjeli, ki naravnost pripoveduje, da so imeli nekakošno mašino, ki so jo od verste na versto prestavljali in ž njo kamnje kviško vzdigovali. Še naš verli Vertovec jo je zašel, ker v „občni pevestnici“ tako-le piše: „Hrib iz zemlje so napeljevali in nanašali poleg piramide zmirej više, da so po njem kamnje na piramido pomikali; potem so pa od zgorej doli piramido z drazim marmeljem oblačili in proti zemljeni grič nižali in raznašali, dokler ni bilo vse dokončano.“ Ne, ne, hriba in zemlje si niso nanosili, ampak mašine so imeli, kakor Herodot pripoveduje, in brez mašin bi ne bili tolikih stavb nikakor doveršili.

Ker mi tedaj ni kazalo, v veliki vročini do piramid jahati, se prepeljemo, ko smo bili zgorej omenjeno napravo, v kteri se piščeta brez kokelj valé, dobro ogledali, spet čez reko v staro Kahiro nazaj. Med mesticom Džize in staro Kahiro pa je v reki precej dolg in dobro obdelan otok, ki mu „Rode“ pravijo. Tudi ta prijetni otok sem hotel še ogledati, ne ravno zavolj drevja in mnogoverstnih cvetlic, ki se že od deleč vidijo, ampak zato, ker mi je znano bilo, da na tem otoku je neka druga koristna naprava, ki sem jo želel viditi. Še enkrat stopimo tedaj v čoln, in se prepeljemo na lepi otok. Omenjena naprava pa je Nilomer, to je, neka mera, po kteri narašanje in vpadanje reke in najvikši stan Nilovega razliva merijo, da zvedó, kdaj je čas prekope, grape in vodotoke odpreti, da vsa rodovitna zemlja pod vodo pride. — V starodavnih časih je bilo več takih Nilomerov, kakor v Sienah, v mestu Memfis-u in drugod; dan današnji pa je menda le še en sam na otoku Rode, pa tudi ta je iz novejših časov, ker ga je dal nek saracensk kalif napraviti. Na južnem koncu otoka stojí namreč neko čveterovogljato, širokemu stolpu podobno poslopje, in v tem stolpu je tudi čveterovogljat, z belim marmorjem prevlečen, in kolikor Nilova struga globok vodnjak, ki je po nekem širokem predoru z reko v zvezi. Sred vodnjaka stojí dolg osmirovogljat steber iz belkasto-sinjega marmorja, v kterega je mera vrisana po nekih stopnjah, ki jim „dra“ pravijo. Ko sred mesca junija reka strugo napolni in se začne po ravnini razlivati, se ogleduje skerbno narašanje vode, in od 1. julija daje vlada v véliki Kahiri vsak dan javno oklicovati, za koliko se je voda narastla ali padla. Ko se reka za 16 drov ali komolcov naraste, se veselí in raja vès Egipt. Sedaj se napravi čez to vladna listina, da se po nji davki razmerijo, in da najemniki vladnih v najem danih zemljišč tretji del najemščine naprej plačajo. Če pa voda te visokosti ne doseže, je vse žalostno in pobito, in slabe letine in draginje se je bati.

Od tod se vernemo zadovoljni pa drugi poti v véliko Kahiro nazaj, kamor smo dospeli kmali po poldne.

(Dalje sledí.)

Prošnja za Valvazorja.

Zdaj je nastopil čas, spominike staviti tudi pri nas; pripravljajo ga za grofa Radeckega, sklepajo za Vodnika, namenjajo za dr. Knobleharja; za barona Vega je domoljub sprožil besedo, pa se še ni prijela; za barona Valvazorja so ga krajnski stanovi postavili v Medii pri katoliški grajšinski kapelici, pa je pozabljen, kot je kapelica opušena. Verh tega pa sta dva učena moža vergla nad Valvazorja kamen, da je bil protestant. Kdor po-

misli, da so ga pokopali v katoliški kapelici, ko je protestantstvo že davno iztirano bilo iz dežele; kdor pregleda, kako je on pisal o katoliških rečeh, znamenito o svetnikih na Kranjskem češenih; Valvazorja ni v stanu dolžiti protestantstva. Vendar dobro bi bilo, da bi se dobilo posebno spričevanje zastran Valvazorjeve vere, in tisto se mi zdí, da bi se najhitreje dobilo iz smertnih bukev tiste fare, kjer je umerl, ali kjer je bil zakopan. Umerl pa je Valvazvor leta 1693 mesca septembra, kterega dneva se ne vé, v Kerškem mestu, in pokopan je bil v Medii (Gallenegg), kjer je pokopališe za Valvazorjevo rodovino z mašnim ustanovilom. Pervi kraj je v Leskovški fari na Dolenskem, drugi zdaj v Kolovraški, poprej pa v Moravški fari na Gorenskem.

Prosimo, naj bi se iskalo v smertnih bukvah v tistih farah, in naznanilo, kaj je zapisanega o Valvazorjevi smerti in njegovem pokopu. To ni za samo prazno vednost, ne samo za čast kranjske zemlje, ali za slavo verlega moža; saj je tudi za hvalo katoličanov na Kranjskem, da so imeli toliko učenega moža v svoji sredi. Potegniti se moramo za svoje!

Hicinger.

Slovenske narodne pripovedke.

O Kresniku.

1.

Že gospoda Davorin Terstenjak in Koloman Mulec sta v „Novicah“ nekoliko narodnih povest o Kresniku priobčila. Naj tudi meni je dovoljeno o tem basnoslovnem bitji povedati, kar sem slišal med slovenskim narodom.

Pohorci pravijo, da Kresnik je imel dosti krav, ktere je sam dojil. Mleko njegovih krav je tako dišalo, da je bela kača večkrat se v hlev skrila in jim izsisala mleko. Svoje krave je sam pasel najrajši po planinah. Enkrat zaspi, in pride tolovaj iz Velenj, pa mu vse krave ukrade. Kresnik jih je iskal, pa ni jih mogel najti. Ali imel je psa s čveterimi očmi. Tega pošlje po planinah. Res hitro zavoha kravice. Bile so zaperte v votlini silne gore. Psek beží domú h Kresniku, kteri je sedel v velikem gradu, in oznani svojemu gospodu, da je krave našel. Kresnik zleti kakor ptič čez planine in poterka na vrata. Al tolovaj, napol človek napol pa pozoj, mu jih ne izpusti, dokler ga Kresnik s strelo ne zakolje.

2.

O Kresniku znajo posebno dosto okoli Vurberga povedati. V vurberžkem gradu je Kresnik kraljeval dosti let. Posebno rad je kvartal, zato je enkrat šel h kačji kraljici v Babilon igrat. Pri kačji kraljici pa se ni smel nobeden pripogniti, če mu je kvarta z rok padla. Kakor hitro se je pripognil, mu je kačnjak odsekal glavo. Al Kresnik je bil čeden, in ni se pripognil, ampak njegov zvesti psek mu je kvarto pobral in v lapah podal. Kresnik je bil tako srečen, da je vsem mošnje izpraznil, potem se vsede na svoje zelenke (Eisenschimmel) in se skoz luft odpelje v Vurberg. Kačja kraljica pa izpustí vse kače za njim, da bi mu zlato vzele, al on z gromsko strelo vse postrelja. Samo ena, ktera je bila dolga, kakor je Drava, bi ga bila skoro pičila. Al Kresnik skoči v grad. Kača opaše grad in ni pustila Kresnika iz grada. Kresnik ji glavo stolče z železnim kujem in jo verže v globoki studenec. Po povestih drugih jo je Kresnik živo v globočini studenca pripel za železno verigo, ktero je sto kovačev kovalo.

3.

Kresnik je imel brata Trota. Ž njim se je enkrat peljal na zlatih kolah na gostijo k babilonski kačji kraljici. Ko se en čas peljeta, je začelo hudo germeti. Kačja kraljica pa ni Kresnika terpela, čeravno se mu je zmirom prilizovala. Pošlje tedaj kačo, ktera je kakor orel imela silne peroti. Naglo z megel zletí na njega, in ga hoče zaklati. Al Trot je s svojo zlato sekiro ji glavo odsekal. Kača z repom v oblake mahne, in z oblakov se izlije neizmerna ploha na zemljo, tako da sta se Kresnik in Trot skoro potopila. Al zelenki so z bistrimi nogami dirjali kot blisk in so rešili svojega gospodarja iz povodnji.

4.

Enkrat je babilonska kačja kraljica poslala krivega Kresnika. Bil je vražji copernik. Kraljica mu reče: Dam ti pol kraljestva in še svojo zlato krono, če mi zakolješ Kresnika. Copernik zletí skoz luft do Vurberga, al Kresnikov pès hitro zavoha sovražnika. Kresnik pogleda skoz okno in iz Drave se kadí černa megla, iz megle pa gleda černi bik. Kresnik se tudi v bika spremení, in mu gré v lúft naproti. Z močnim čelom ruči v černega bika, kteri premagan se v Dravo prekopicne. Po tem je začelo dežiti, kmetice so roke skoz okno deržale, in kapala je sama zlata pšenica na zemljo.

5.

Kresnik se je enkrat zaljubil v lepo hčer kačje kraljice. Al ker ni vedil, kako bi prišel v kraljičino palačo, da bi ga ne spoznali, se je spremenil v palačnjaka. Pride na dvorišče, vse se mu smeja in ga za norca ima. Peljajo ga h kraljici, on pa žaljuje do polnoči. Ko pa kraljica spat odide, se je spremenil v lepega junaka in odpelje princeznjo.

6.

Največji neprijatelj Kresnikov je bil kačji kralj Babilon. Toti je Kresniku enkrat vse krave pokral in jih v velikem bregu skril. Kresnik vzeme silno boklačo (batino) in udari po pečini. Mahoma pride jezero hudih duhov iz globoke votline. Ko so ti duhi na svetlo stopili, se je začelo bliskati in germeti kakor na sodni dan. Al Kresnik je vedil, da so to sami vražji coperniki bili; zato je vse potolkel; saj so bili sami patoglavci, in hitro se je zvedrilo. Potem pa še zakolje kačjega kralja in dobi krave nazaj.

7.

Kačji kralj je enok hotel Kresniku kozla vkrasti, kteri je imel zlato brado. Kresnika ravno ni doma bilo, ampak na planini s svojim zvestim psom na lovu. Ko domú pride, hitro zgreší kozla. Zapreže svoje bistre štiri zelenke in ga ravno dojde pri morji. Z ostro topovo (tepačo, sekiro) mu razkolje glavo in kozla vpreže v kočijo. Kadar se s kozlom domú pelja, je povsod, kjer sta se peljala, zemljo pohleven dežek namakal, in tisto leto je rastla sama zlata pšenica.

8.

Enok je Kresnika morski kralj povabil na gostijo. Vzel si je najlepšo Vilo, ktera mu je za doto prinesla devetsto in devet in devetdeset gradov. Iz vurberžkega grada je stopil v zlato barko, in za 30 dní je prišel k morskemu kralju. Tam so samo farezino pili. Kačja kraljica je zvedila, da ni Kresnika doma. Hitro zletí v vurberžki grad, in mu odpelja lepo ženo Alenčico. Ko Kresnik domú pride, ne najde ljube žene. Hitro si zmisli, da mu jo je odpeljala kačja kraljica. Sedem mescov je imel iti do kačje kraljice. Ko do nje pride, se začne huda vojska. Kresnik je dosti vojšakov s sabo vzel. Kraljica kačja se je skrila v globoko gorsko votlino, v kteri je bila k pečini Kresnikova žena Alenčica priklenjena, in ktero je varovala gerda kačja pošast. Al Kresnik je bil močnejši in je kačjo pošast zakljal, in ljubo svojo Alenčico rešil.

Fr. Pohorski.

Ogled po svetu.

Zvestoba ruskega vojaka.

Začernelo-sivi dim se je valil iz carske zimske palače v Petrogradu. Urno derdranje sikaljk in vpitje ognovarjev ni dalo dvomiti, da v palači se je zanetel silen požar, kterega ustaviti in zadušiti nezmožna je človeška moč. Gnječa ljudstva okrog palače je silovita; vse bi rado pomagalo, pa sledni trenutek očitniše dokazuje strašno divjanje ognja. Ni več pomoči za krasno in veličansko poslopje!

Na notrajnem mostovžu stojí ob durih kapelice mlad vojnik na straži. On sicer sliši strašni krič gasivcov, — vidi gosti dim se proti sebi valiti, sliši grozovito pokanje gorečih tramov, ki žugajo zdaj in zdaj nad njegovo glavo zgruditi se in pokopati ga živega v ognjeni grob, pa — zapoved vojaška prepoveduje odmakniti se iz straže, prej da pride izmemba, ali pa ga odveže višja beseda njegove dolžnosti. Zvesto tedaj vkljub smertni nevarnosti ostane na svojem mestu.

Zdaj se odpró vrata kapele; več duhovnikov prinese drago mašno opravo, ktero so z velikim trudom rešili ognja. Vojak ponižno poklekne ter prosi za blagoslov enega duhovnika. „Beži, beži in reši se!“ mu reče mašnik. „Ne smem, ker stojim na straži. Skor gotovo so pozabili na me; straže pa vendar sam ne smem zapustiti“, zaverne vojak. — Duhovnik mu podelí blagoslov, potem pa hití iz smertne nevarnosti in pové vunanji straži, naj gré po svojega tovarša. Al krič in vpitje je tako, da duhovnika nihče ne razume. Ubogi vojak je bil pozabljen — umerl je strašno smert v plamenu goreče palače, zvest vojaški zapovedi. V šuti pogorišča so najdli zgorele kostí, spravili v lepo tružico ter pokopali jih z veliko vojaško slovesnostjo.

Jos. Levičnik.

Zvezdi.

Ko luna bleda priveslá
U noči mirni sred nebá,
Se pevca duh le umirí,
Ko vgleda zvezdo milosti,
Ki novo moč mu liti vé
V utrudeno sercé.

V obraz nje mili se ozrè,
Se nada zlata mu odprè,
Vse potopijo se strastí
U viru pozabljivosti; —
In radost rajsko čuti le
Pokojno spet sercé.

Ko jutra mrak jo prepodí,
Ji solzno še okó sledí,
Ozira slednjič se za njo,
Steguje hrepeneč rokó;
In lira slastno ji doní:
Ah z Bogom zvezda ti!

Gr. Krek.

Novičar iz avstrijanskih krajev.

Iz Zagreba 20. nov. P. — „Neven“ je v 17. br. l. l. priobčil sledeče o „Sboru duhovne mladeži zagrebačke“: Imenovani zbor prevaja že dalj časa kratkočasne in podučne spise za mladino; izdal je do sedaj: Genoveva (10 kr.), Gruberova katekeza (30 kr.), Život kat. crkve ali Mali Goffine (40 kr.), Eustaky (12 kr.), Molitvenik Izaiov, 3krat pretiskan (12 kr.). — Mislil bi človek, da take bukve se gotovo lahko razpečajo; al dasiravno je res, da nam bukev za mladino in za narod manjka, se vendar še to malo, kar se stiska, težko in počasi prodaja. Ako bi prevzv. kardinal zagrebški, prevzv. škof djakovaški in nekteri domoljubi zbora ne podpirali, bi slabo za-nj bilo. Obernil se je zbor zategadel na visoko namestništvo in ne brez vspeha, kajti mu je koj neke spise za prevod določilo; nadja se zbor pomoči tudi od c. kr. nadzorništva vojniških učilnic.“ — Iz tega vidite, da se pri nas za poduk mladine in naroda dela, kar se more; so pa bogoslovci v tukajšnem semenišču posebno pridni in že sedaj po svojem poklicu pravi učniki ljudstva. Želeti bi bilo, da bi se ustanovili enaki zbori tudi drugod, kar bi gotovo težko ne stalo, ker se v slovenskih semeniščih bistrih glavic ne manjka in ker se z zedinjenimi močmi dá mnogo doseči, česar samec z vsem svojim trudom doseči ne more.

Iz Siska 14. nov. Ta teden je kupčija že bolj oživela; blizo 4000 vaganov pšenice je šlo v Zagreb in na Krajnsko po 3 fl. 20 kr. in blizo 2200 vaganov lepe stare po 3 fl. 40 kr.; soršica, lepa stara je po 2 fl. 20 kr.

Iz Gradca. V Gradcu velja funt govejega mesa ta mesec 24 nov. krajc. Konec mesca oktobra je šlo pa iz Gradca 400 volov, ktere so ljubljanski mesarji kupili; v Ljubljani veljá funt govejega mesa le 19 nov. krajc. Naj nam ugane, kdor more, to zastavico! piše časnik „Telegraf.“ Če je to res, da smo iz Gradca dobili 400 volov v Ljubljano, kjer je tarifa mesá za 5 krajc. nižja, se „Telegrafova“ zastavica sama po sebi ugane: — ali imajo graški mesarji obilo špeha pri govejem mesu ali pa ljubljanski mesarji zgubo. Ravno pa smo za gotovo zvedili, da letošnje poletje je v vsem skupaj prišlo čez Gradec le kakih 100 volov v Ljubljano, — odkar pa je tarifa v novem dnarji, pa ni prišel ne en rep ne. Je tedaj „Telegrafova“ novíca ena tistih znajdb, ki si jih vredniki včasih sami kujejo, da so njih spisi „pikant.“

Iz Ljubljane. * Sejm se je v pondeljk dobro začel; kramarji se hvalijo, da je bilo precej kupčije, tožijo pa tudi, da je bilo dosti prepira zavolj novega dnarja. Da na goldinarsk bankovec se jim mora na 10 šestíc še doplačati 5 novih krajc., to dobro vedó, — da pa šestíca ne plača več 6 kr. starega dnarja, to jim noče v glavo! Goveje živine so dokaj prignali na sejm, pa zlasti krave za pleme so bile drage. Laha že spet manjkalo ni, kteri, ker dobro plača, nam pokupi večidel dobrih krav s teleti, da jih žene v Terst. Bila je na tem sejmu tudi ena krava za 10 gold. naprodaj; kakošna „izvoljena“ žival je bila, nam ni treba praviti.

Novičar iz raznih krajev.

Iz Dunaja. C. k. dnarstveno ministerstvo je 16. dan t. m. oklicalo, da preklicani šajnasti kupreni dnarji, potem stari 3krajcarji in pa venarji se morejo vendar še do konca tega leta pri vseh cesarskih kasah in če je potreba tudi pri davkovskih po njih stari vrednosti menjati, pa jih mora najmanj za 1 goldinar starega dnarja biti; za plačíla se pa nikjer ne jemljejo.

— V nekterih deželah našega cesarstva se lani ni nabralo predpisano število rekrutov, in ti bi se bili mogli letos nabrati. Cesar so pa zdaj ukazali, naj se vse to zbriše in za lansko rajtengo letos nobeden ne vzame.

— „Svetozor“ piše, da je bila 3. nov. na Dunaji slovanska beseda, sklenjena s plesom. V koncertu so se popevale serbske, ruske, češke, poljske pesme in slovenska Vilharjeva „Ipava.“ Odlikoval se je med pevci sopet slavnoznani gosp. Lukes; pa tudi gospodična Mina Medalova se je verlo obnašala. Pela je eno poljsko in Vilharjevo „Ipavo“ — kakor „Svetozor“ piše — s tako čistim glasom, da je segal v serce kakor milo petje slavčkovo v pomladanski noči. Ona je izverstna pianistka in v vsakem ozeru biser, s kterim se smemo po pravici ponašati.

— Družba, ki je kupila dunajsko-teržaško železnico, ima zdaj v svojih rokah tudi laško, tirolsko, koroško, horvaško in izhodnjo, ki bo peljala do Turškega; gospodarila bo čez 400 milj. in kapitala ima 340 mlijonov gold., je tedaj najmogočniša družba vseh družb v Evropi. Družbiniki so pa Rothschild, Talabot, Blount, Ucielli, Galliera in Laing, zraven teh poprejšna lomb.-beneška družba in pa kreditnica avstrijanska.

— Dunajsko kmetijsko družbo je zadela velika žalost: umerl ji je nje visokospoštovani predsednik gospod knez Alojzi Lichtenstein 17. t. m.

— Vse dunajske bolnišnice so zdaj tako polne bolnikov, da nimajo ne postelje več prazne. Mačuh ali tifus še zmiraj najhuje razsaja.

Iz Salcburga. Slovesno posvečenje novega celovškega knezoškofa dr. Valentina Wierry-a je bilo v naši stolni cerkvi 21. dan t. m.; drugi dan so zapustili škof Salcburg in se podali na Koroško.

Iz Prage. Pervi in drugi večer potem, ko je bil Radeckov spomenik slovesno odgernjen, so bile mnoge veselice, med kterimi imenujemo gledišne igre v nemškem in českem jeziku. 15. nov. je bila igra v nemškem gledišču. Po svečanem predgovoru so igrali pervo in tretje djanje opere „Ernani"; po igri je bil plés v Zofinski dvorani, kterega sta tudi presvitla Gosta s svojo nazočnostjo počastila. 16. nov. je bila pa igra v českem jeziku. Sto in stoteri klic „Slava!" in „At' žiji!" je, kakor „Praž. Nov." pišejo, donel ob Nju prihodu. Igrana je bila Kolařjeva poslavljena igra: „Vysloužilci" (invalidi), ktero so končali s cesarsko pesmijo. Na to je sledil Klicperov vesel „Divotvorný klobouk." Ves čas, kar ga je Cesarju ostajalo, so obiskovali šole, bolnišnice in druge očitne naprave; v českí višji realki so sami govorili po česko z učitelji in učenci. Obiskovali so tudi mnoge fabrike in obertnijstva. Pred odhodom iz Prage so darovali ubogim 1500 fl. v samih novih krajcarjih.

Iz Moravskega. V Prosnicah je kupil perve dní tega mesca nekdo kravo od kmetice za 4 nove krajcarje! Dal ji je namreč v pavoli in papirji zavite svitle nove krajcarje; ženica je mislila, da so cekini in je sleparijo še le spoznala, ko je bila krava iz hleva.

Iz Beneškega. Mestna gosposka v Benetkah je dala postavo, da bo plačal vsak, kteri se brani, kufreni dnar po postavni veljavnosti jemati, 1 do 100 fl. kazni.

Iz Ogerskega. Iz Pusta-Vacsi (sred Ogerskega) se pišejo 7. dan t. m. žalostne novice zastran letošnje prezgodnje zime, da namreč ondašnji kmetovavci še veliko veliko ozimine niso vsejali, in ker je sneg in mraz za 3 mesce prezgodaj pašo živini zaperl, žugajo gospodarjem zavolj pomanjkanja klaje v teh krajih hude nadloge; več gospodarjev je tistim, ki vzamejo en del njih živine na rejo, obljubilo tretji del goved za darilo, to je, vsaki tretji rep.

Iz Serbije. Iz Belega grada naznanja „Svetovid" od 2. t. m., da je zakon o serbski skupščini gotov, in da je bil pred nekoliko dnevi svetlemu knezu na odobrenje predložen; on ga je z nekimi opazkami starašinstvu povratil, ki je one opazke brez odloga usvojilo, in ga knezu v poterjenje poslalo.

Iz papeževih dežel. Rimska vlada je v letu 1849 sklenila, skozi 15 let vsako leto 20,000 gold. kot darílo razdeliti tistim kmetom, ki vsadijo določeno število drevés. Izperva se je le malo kmetov poprijelo te zasadbe, sedaj pa so že več let tako pridni, da od 300,000 gold., ki so bili v vsem skupaj za darila določeni, je zdaj le še malo tega dnarja v kasi; za 100 zasajenih borovcov prejme vsak, kdor jih zasadí, 40 gold., za 100 hrastov 30 gold., za 100 mecesnov ali oljk 20 gold. itd.

Iz Nemškega. Iz Berlina. 12. novembra so bile perve volitve za deržavni zbor. Vseh volivcov v pruskem kraljestvu je tri milijone; polovica njih je prišlo volit. To je lepo pričevanje, da je ljudém mar za deržavljanske reči, ktere zadevajo nazadnje vsakega podložnika. Volitev je padla večidel na možé poštenega ustavnega napredka, ki so tako deleč od starokopitnežev kakor od nespametnih prekucnežev. Ti bojo 23. tega mesca volili poslance za deržavni zbor.

Iz Francozkega. V Parizu sedaj vse govorí le od tega, kako bo sodba iztekla čez grofa Montalembert-a, enega najveljavniših pa tudi zmernih mož na Francozkem. Pisal je namreč v nekem časniku neki sostavek, kterega ondašnji cesarski pravdnik obdolžuje, da je poln prekucijskih namer, in da zatega voljo mora grof Montalembert pred sodbo. Zagovarjal se bo sam, zraven pa bota zagovarjala ga še Berryer in Dufaure; dva najslavniša govornika francozka. Ker grof v zgrabljenem sostavku večkrat pravi, kako vse drugač je na Angležkem, kamor je treba človeku, kdor hoče čisto sapo dihati in svoje misli misliti, iz Francozkega pobegniti, kjer zdaj ni „ne pravice, ne svetlobe, ne svobode", se angležki časnik „Times" na vso moč za Montalembert-a poteguje in sila ojstro zoper francozke oblastnije govorí, kterim — kakor „Times" pravi — bo nazadnje še nevarno, če bi človek od „spremenljivega vremena" govoril, češ, da pod takimi besedami je skrita misel, da so visoki francozki oblastniki le od danes do jutri itd. Francozi mislijo, da porotna sodba ga bo krivega spoznala, pa ne morejo misliti, da bi visoko spoštovani grof ali v ječo ali v pregnanstvo šel, ampak so terdnega prepričanja, da ga bo cesar pomilostil. 4. t. m. se bo začela imenitna sodba.

— Iz mesta Havre so pripeljali pred nekimi dnevi sila slanikov (arenkov) v Pariz, kjer jih pa niso mogli prodati. Nazaj so jih mogli peljati, in zavoljo tega so bili tako po ceni, da se jih je dobilo za 18 krajc. toliko, da jih je mož komaj nesti mogel.

Iz Angležkega. Véz prijaznosti med Angleži in Francozi, ali da bolj prav rečemo, med angležko in francozko vlado se vsaki dan bolj rahljá. Iz vseh dosedanjih političnih hlimb se ne dá nič druzega posnéti, kakor da si svoboda in despocija ne morete serčne prijatlici biti.

Iz Turškega. Turška vlada se je v zadevah černogorsko-turške meje osnov francozke in ruske diplomacije udala in je tisto mejo za pravo spoznala, za ktero so, zoper voljo avstrijanske vlade, govorili francozki, ruski, angležki in pruski poročnik. Ruski poročnik je še poslednjo uro poskusil Černi gori tudi luko pri mestu Spica pridobiti; al ostali poročniki niso dovolili v to. Nazadnje so se še v tem zedinili, da se bo evropejska komisija prihodnjo pomlad še enkrat v Černi gori zbrala in ondi nove mejnike postavila.

Iz izhodne Azije. Iz Košinkine. Francozje so jo sedaj tudi s to deželo natvezli, in sicer, kakor pravijo, samo zavoljo tega, ker si Francozi že veliko let zastonj prizadevajo, s to deželo v kako zvezo priti, zlasti pa zavoljo tega, ker francozke vojne ladije dosedaj ondi nič niso opravile in ker so bili francozki misijonarji v tej deželi tako kruto preganjani. Tudi španjska vlada se je iz ravno teh uzrokov s Francozi zedinila. — Odrinili so tedaj Francozi in Španjoli v te kraje; pa osoda jim ni mila. Obnebje jim je nevarno. Sonce je vroče, da jim ni prestajati; na terdi zemlji morajo ležati, in temà mravelj, komarjev in druzih merčesov jim grení življenje bolj, kakor sovražni prebivavci, kteri dobro vejo, da jih bo njih obnebje bolj rešilo sovražnikov kakor pa vojska.

Za Vodnikov spominek

smo prejeli še:

od gosp. Antona Wolf-a župnika	1 fl. — kr.
„ „ F. S.	1 „ — „
tedaj skupaj .	1145 fl. 35 kr.
in pa 10 frankov v zlatu.	

Pogovori vredništva. Gosp. Bl. H. v St. M.: Le mi pošlite rokopis svoj v pregled.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik.**